

Svjesni savremenih prilika u kojima žive muslimanska društva, te svjesni sve jačeg nastupa svjetovne države koja opravdano ima svoj sistem poreza kao i socijalnih davanja i brige, komentatori Kur'āna, Muhammed 'Abduh i Muhammed Rašid Riḍā uz alineju Kur'āna 9:60., navode da "dijeljenje zekāta na Božijem Putu" znači "u svrhe općeg interesa" (fi maslehatin 'āmmetin), a ne samo "osobama koje je zadesila prijeka potreba" (lā li ašhāsin massathumu l-hādžah). Ovim se, makar u jednoj embrionalnoj formi, vidi da se na zekāt može gledati i kao na sredstvo podrške koja se treba realizirati za "opće svrhe" muslimana, npr. u našim prilikama za obrazovne i odgojne institucije Islamske zajednice, za stipendije učenicima, studentima i asistentima, itd.

U savremenim uvjetima, kad je civilna i svjetovna država preuzela brigu za mnoge socijalne kategorije stanovništva, zekāt je još više dobio na svojoj "vjerskoj" dimenziji. Muslimani trebaju poštovati civilnu i sekularnu državu i biti građani koji uredno i zakonito daju porez. Tako, posredno a sistemski, pomažu ugrožene socijalne kategorije stanovništva. K tome, u našim uvjetima, kad je jasno demarkirana crta državnog, civilnog i sekularnog, s jedne, i vjerskog s druge strane, zekāt je najprioritetnije davati Islamskoj zajednici koja ima svoje kapacitete da ga prikuplja i svoje potrebe da ga utroši. Tako se pomaže očuvanju vjerskog, kulturnog, civilizacijskog... naslijeđa islama i muslimana u Bosni i Hercegovini i na Balkanu. Ali, prioritetna briga prema Islamskoj zajednici nikako ne smije značiti uskraćivanje pažnje i materijalne pomoći siromašnima, nevoljnima i obespravljenima. Nije svrha zekāta u tome da nad njegovim skupljanjem bdije prisila i "zekātski poreznici". Naprotiv, moralno pozvanje zekāta uporište ima u savjesti, onoj koja nije nehajna spram siromašnih, nevoljnih, obespravljenih... Kao i spram prioriteta zajednice.

(...)

Enes Karić

ISLAMSKA ZAJEDNICA
U BOSNI I HERCEGOVINI

ČISTOTA ČISTOĆE ZEKAT

www.zekat.ba

MOLITVA ČISTI DUŠU, A ZEKAT IMETAK

ZEKĀT I STUPNJEVI DAVANJA IMETKA U SVRHE DOBRA

1. Posljedice reduciranja zekāta na milostinju

Zekāt (obavezno davanje imetka u svrhe dobra) jedna je od pokretačkih riječi Kur’āna. Zekāt je sa stranica Kur’āna impregniran u islam u osnovnom značenju “moralno obligatnog” davanja imetka u svrhe dobra i ćudoređa. Ali, protokom vremena, zekāt je, kako značenjski tako i praktično, sužavan na milostinju. Tako je zekāt odavno postao žrtva redukcijских tumačenja Kur’āna i interpretacija koje se ne obziru na cjelinu temeljne Knjige islama. Među važne posljedice takvog ganutljivog i patetičnog interpretiranja riječi zekāt jeste i njezino značenjski vrlo disperzirano prevodenje.

Naravno, kur’ānsku riječ zekāt teško je, ekspresnim izborom jedne riječi, uspješno prevesti u druga jezička iskustva, sisteme i svjetove. To se vidi i po kolebanjima u mnogim prijevodima Kur’āna. Oni koji zekāt prevode riječju milostinja i njezinim sinonimima, gube iz vida da je riječ zekāt u Kur’ānu ravnopravna parica uz riječ salāt koja označava čovjekovo višestruko suočenje i susretanje sa Bogom, kao i suočenje i susretanje Boga sa čovjekom. Kako god se čini nepravda riječi salāt kad se prevodi samo riječju molitva, isto se tako čini nepravda i kad se zekāt prevodi samo kao milostinja.

Dakle, pogrešno je salāt i zekāt sagledavati samo u kontekstu moljenja i milodarenja, iako obje riječi jednim dijelom, naravno, uključuju i moljenje i milodarenje. Osjetili su to mnogi prevoditelji Kur’āna pa su u svojim prijevodima riječ salāt prevodili perzijskom riječju namāz. A riječ zekāt ostavljali su kao zekāt, držeći se nepovrjedivosti njezina izvornog značenja i računajući da je riječ zekāt, baš kao i riječ salāt, kognitivno afirmirana islamskom pobožnošću i učinjena poznatom kroz simbolička blaga islamske kulture. Iz cjeline Kur’āna razumije se slijedeće: iako u zekātu ima i ona važna dimenzija milostinje, zekāt će se krivotvoriti ako se reducira samo na čin dijeljenja milostinje u kojem se oni imućni sažalijevaju nad onim bijednim i siromašnim!

2. Zekāt – oblik imovinske saradnje čovjeka i Boga

Ar-Rāgib al-Isfahānī u svome Rječniku Kur’āna (Mufradātu l-Qur’ān) etimološki razmatra riječ zekāt, tvrdi da ona sadrži ideju “rasta” ili “uvećanja” (an-numuww), taj rast ima moralni ili ćudoredni oreol, jer pritiče iz Božijeg blagoslova (barakah) na imetak, k tome, taj se blagoslov podrazumijeva kako u ovosvjetovnim tako i onosvjetovnim stvarima. Na istom mjestu al-Isfahānī definira “zekat kao to što čovjek izdvaja po Božijem pravu za siromahe”. Al-Isfahānī navodi sintagmu “tazkiyyatu n-nafs” (očišćenje duše) kao izravnu posljedicu davanja zekāta. Ali, zekātom se čisti i imetak. Prema Azimu Nanjiju, autoru enciklopedijskog teksta o zekātu u “Encyclopaedia of the Qur’ān”, u kontekstu zekāta nije posrijedi samo “čišćenje sebe”, već se radi i o “čišćenju svoga imetka”. Vratimo li se mjestu zekāta u kur’ānskoj cjelini, biće nam jasnije značenje te riječi kao moralno obligatnog, obaveznog davanja imetka u svrhe dobra. Razlozi iznimne važnosti zekāta pomalaju se vidljivo tek onda kad se poslušaju proglasi Kur’āna o tome “da Bogu pripada sve što je na nebesima i na Zemlji,” kao i da ljudi ne dijele svoje, već samo “ono čime ih je sām Bog već darovao, opskrbio.” Ovim se čovjeku stavlja do znanja da se treba sām

preispitati da li je on (imovno, umno, duhovno...) baš posve autonomno biće?! I u kojoj mjeri je čovjek odgovorno stvorenje, koje je ovu Zemlju dobilo u privremeno “nasljedstvo”, kao i njezina mnogobrojna bogatstva, plodove i darove?! Iz snažnog zova kur’ānske cjeline dolazi i obznana: “Bog je bogat, a vi [ljudi] ste siromašni,” to jest: Bog vam je u zājam dao vaše sposobnosti, stečevine, postignuća, imanja, te vi ljudi ste, baš time, stupili u status unaprijednih dužnika prema Bogu! Tako cjelina Kur’āna poručuje: davati zekāt i davati sadaqāt znači vraćati dug Bogu.

Ova opća oglašavanja Kur’āna objašnjavaju razloge ili reason d’etre zekāta: da se imovina (koju Kur’ān naziva māl ili amwāl) ima obavezno trošiti u svrhe dobra pomaganjem ljudi i izlaženjem ususret njihovim potrebama, sve to u skladu sa načelom bi l-ma’rūfī (promoviranjem dobra). Karakteristično je da se u retku Kur’āna 2:177., proklamira da čovjek “treba davati imetak, usprkos tome što mu je drag” i prirastao za srce (wa āta l-māla ‘alā hubbihī).

Svi ovi proglasi Kur’āna služe kao polazište da se zekāt prihvati kao nepovrjediva moralna dužnost, kao obligatno ćudoredno ophođenje kako sa svojim imetkom tako i sa posebnim kategorijama ljudi koji “na taj njihov imetak imaju pravo (haqq)”, kako kaže Kur’ān.

Ali, iz cjeline Kur’āna također se razumije da se dijeljenje imetka na putu dobra ne završava samo na način “vraćanja Bogu onog što već je Božije”, nego tim dijeljenjem ljudi “daju lijep zajam Bogu” (yuqridullāha qardan hasanan), te se tako uvećavaju sredstva i bogatstva koja su uključena u procese zekāta. Tako se otvaraju perspektive za mnogostranu saradnju Boga i ljudi na putevima dobra, a zekāt je samo jedno od mnogih sredstava te saradnje koja unapređuje stvarne životne prilike čovječanstva.

3. Zekāt kao sadaqāt

U Kur’ānu se zekāt spominje i sinonimno sa riječju sadaqāt, sa striktnim značenjem davanja imetka u svrhe dobra. Međutim, iz Kur’āna se ponegdje razumije da sadaqāt ne zaprema stupanj moralne obligatnosti na kojem se nalazi zakāt. Upravo o tome ar-Rāgib al-Isfahānī u svome Rječniku Kur’āna kaže:

“Sadaqa je to što čovjek izdvaja iz svoga imetka približno zekātu, međutim sadaqom se, u osnovi, naziva ono što se daje na dobrovoljnoj osnovi dok je zekāt po osnovu dužnosti...”

Kur’ānsku riječ sadaqāt pogrešno je bez ostatka poistovjećivati sa riječju sadaka, u značenju puke milostinje izražene u davanju nešto malo siromašima na ulici, sokaku, trgu ili kućnom pragu. U postavu kur’ānske cjeline, sadaqāt se sagledava i saobražava u vezi sa riječima koje označavaju “istinu” ili “iskrenost”, “iskreno vjerovanje u Boga”, te potom angažman svoga imetka u svrhe dobra koje su posljedica vjerovanja. Upravo su sva ta značenja sadržana u kur’ānskom korijenu s-d-q. U ovom smislu, sadaqāt su zekāti koji se daju u cijelosti, po istini, iskreno, iz uvjerenja, bez zadržavanja za sebe bilo kojeg dijela imetka koji se mora distribuirati propisanim kategorijama ljudi. Az-Zamahšarī navodi da se “zakāt razvrstava na osam kategorija” koje ga primaju.

Ovim se az-Zamahšarī, između drugih svojih komentara, osvrće na ajet 9:60., gdje se veli: “A zekāt pripada samo siromasima (al-fuqarā’), i bijednicima (al-masākīn), i onima koji ga skupljaju (al-‘āmilīna ‘alayhā), i da se srca ljudi pridobiju (al-mu’allaḫati qulūbuhum), i za oslobađanje robova (fi r-riqāb), i ljudima dugom svladanima (al-gārimīn), i na Božijem Putu (fi sabīli ‘llāh), i putniku namjerniku (ibni s-sabīl)...”

Kako se vidi, riječ sadaqāt je sinonim zekāta, ona se kao takva često javlja kroz Kur’ān. Iako i riječ sadaqāt sadrži i ideju milostinje (ili “usputnog” i prigodnog, malog dara siromahu i ubogom prosijaku), sadaqāt nipošto ne treba reducirati samo na milostinju, na našu sadaku u kolokvijalnom smislu te riječi.

Zanimljivo je da ajet 9:60., posve jasno ukazuje na jednu široko formuliranu svrhu davanja zekata – na Božijem Putu (fi sabīli ‘llāh). Takva formulacija Kur’āna traži umni i duhovni angažman odgovornih ljudi na putu činjenja dobra: da oni sami, pregnućem svoga uma i poštivanjem morala, donesu odluku gdje je to, i kako, u njihovom vremenu najprioritetnije dati zekāt.

„One koji vjeruju i čine dobra djela i molitvu obavljaju i zekat daju čeka nagrada kod Gospodara njihova...” (El-Beqare, 277)

